

Zárójelentés

OTKA T043224 *Olvasásmódok a romantikában – Mediális közvetítettség és kanonizáció a romantika recepciójában*

A projektum három évének (2003-2005) gyorsmérlege: egy kommentált szövegkiadás (Ungvárnémeti Tóth László, *Nárcisz vagy a' gyilkos önn-szeretet*, közreadta, és kísérő tanulmányt írta Hermann Zoltán, Ráció, Budapest, 2005); két tanulmánykötet („*Mester Jókai*” *A Jókai-olvasás lehetőségei az ezredfordulón*, szerk. Hansági Ágnes – Hermann Zoltán, Ráció, Budapest, 2005; Hansági Ágnes, *Az Ixion-szindróma. Identitás és kánon a romantikában és a modernségben*, Ráció, Budapest, 2005); valamint két sikeres konferencia („*Mester Jókai*” *A Jókai-olvasás lehetőségei az ezredfordulón*, 2004. december 3-4; „'s végre mivé leszél?” Konferencia Csokonai Vitéz Mihály halálának 200 évfordulója alkalmából, 2005. december 8-9.).

A három évre tervezett kutatási program legfontosabb célkitűzéseit sikerült megvalósítanunk. Hermann Zoltán *Nárcisz*-kiadása egy lassacskán kétszáz éves adósságot törlesztett. Ungvárnémeti Tóth László *Nárcisz*-drámájának szövegét nemcsak hiánytalan, de az eredeti edíció nyomdaképét is felidéző formában adta közre. Jegyzetanyaga, a kiadástörténetet illetve a kiadás alapelveit tisztázó előszó, valamint a drámaelemzést a dráma értelmezés- és hatástörténetével is konfrontáló kísérőtanulmány („*Hol semmi jelt nem láthatok...*” *Újabb szempontok Ungvárnémeti Nárcisz-drámájának értelmezéséhez*) nemcsak abba az igen körütekintő és alapos filológiai munkába engednek bepillantást, amelyet a közreadó elvégzett. A szélesebb irodalmi nyilvánosság, a korszak irodalmával ismerkedő egyetemisták, de szűkebben értett szakközönség számára is jól forgatható, értékes és használható kiadást adott a kezébe. A készülő kritikai kiadás mellett ennek a kiadványnak éppen ezért hosszú távon is létjogosultsága van, amit a kötet iránti óriási érdeklődés egyértelműen igazolt. Hermann Zoltán tanulmánya nemcsak kommentálja a drámát, de új megközelítési lehetőségeket vet fel, szakítva azzal az hagyománnyal, amelyik Ungvárnémeti szövegét eleve egy apologetikus diskurzus védelme alá helyezi. Rámutat a *Nárcisz*-témának arra a 18-19-század fordulójának esztétikáihoz kapcsolható vonulatára, amelynek alakzatai párhuzamba állíthatók az európai irodalom szentimentális-romantikus olvasásmódjával. A szerző tézise szerint a dráma európai párhuzamait nem a klasszikában, hanem sokkal inkább a romantikában kell keresnünk, feltevése szerint ugyanis Ungvárnémeti *Nárcisza* a Schlegel-fivérek *Nárcisz*-koncepciójának édestestvére.

A projektum másik fontos pillérét azoknak a kérdéseknek a megválaszolása jelentette, amelyek első sorban a magyar nemzeti kánon romantikus örökségéhez számító irodalmi szövegek, regények mediális feltételrendszerével, műfaji sajátágaival kapcsolatosak. Azt vizsgálják, hogyan befolyásolja a regények elsődleges kanonizációját, illetve a kanonizáció későbbi folyamatait az a mediális környezete, amely egyre gyorsabban változott az elmúlt száz esztendőben. A romantika kanonizációjának kérdésével összefüggésben Hansági Ágnes és Hermann Zoltán a 2003-as év tavaszi szemeszterében kutatószemináriumot vezettek, amelynek munkájába tudományos diákköri hallgatók, doktoranduszok is bekapcsolódtak. Az aktuális kutatási eredmények, az egyes publikációk téziseinek megvitatására a projektum teljes futamideje alatt alkalmat kínáltak a hasonló szemináriumok, illetve a hasonlóképpen a KRE magyar szakosainak, diákköröseinek körében, kollégák bevonásával rendezett workshop-ok.

A „*Mester Jókai*” *A Jókai-olvasás lehetőségei az ezredfordulón* címmel megrendezett kollokvium (2004. december 3-4) anyaga a 2005-ös évben látott napvilágot. Az előzetes tervezés során csupán azokat a teoretikus kérdéseket vázoltuk fel, amelyekre választ szeretnénk volna kapni, ám ezt nem kötöttük egyetlen szerzői korpuszhoz. Hogy konferenciánk kérdését végül Jókaira szűkítettük, azt a menet közben elkészült tanulmányok

tanulságainak köszönhetjük. Világossá vált ugyanis, hogy annak a radikális mediális váltásnak a következményei, amelyet egyfelől a tömegművelődés megjelenése, másfelől a regény tömegművelődéssé válása, harmadrészt pedig a századfordulóval a mediális multiplikálódás folyamata idéztek elő, a legbeszédesebben és legsokoldalúbban a Jókai-korpusz kanonizációján keresztül értelmezhető. Jókai az a szerző, akinek műve nem csak egy művelődésben van jelen, regényeinek adaptációt nemcsak Nemes Nagy Ágnes értékelte nagyra, de a legutóbbi időkig minden népszerűségi lista éllovasai is voltak, s aki meghódította azt a sajátosan közép-európai műfajt, az operettet, amely egy egész kultúrtörténeti korszakot fémjelez. A konferencia részvevői: Forgács D. Péter (Bécs), Fried István (SzTE), Hansági Ágnes (KRE), Hermann Zoltán (KRE, VE), Kalavszky Zsófia (ELTE), Milbacher Róbert (PTE), Szajbély Mihály (SzTE), Szilágyi Márton (ELTE), Takács József (PTE), Török Lajos (KRE). A kötet a konferencia anyagának szerkesztett változatát tartalmazza. A kötet írásai két irányból közelítik meg az életmű újragondolását, a komparatiztika és a kánonképződés szempontjából. A komparatív elemzések a komparatiztika több területét is felölelik, a kötet ezzel komoly hiánypótlására is vállalkozik. Fried István és Kalavszky Zsófia írása a kortárs európai irodalmi fejleményekkel vetik össze az életmű bizonyos sajátosságait, darabjait, Hermann Zoltán és Forgács D. Péter a különféle művelődések, az irodalom, a színház, az operett egymáshoz való viszonyát tárja fel. Hermann Zoltán a romantikus kasztrációs komplexus témáját tárja fel, *A cigánybáró* kapcsán. Szajbély Mihály írása azt vizsgálja, miként alkalmazkodott Jókai a 19. század második felének tömegművelődéséhez, míg Milbacher Róbert, Szilágyi Márton és Török Lajos írása a kanonizáció különféle aspektusait tárják fel, fikció és valóság kettősségében. Hansági Ágnes dolgozata nemzeti sztereotípiák és az irónia viszonyát vizsgálja Jókai magkánonhoz tartozó regényeiben.

Hansági Ágnes *Az Ixion-szindróma. Identitás és kánon a romantikában és a modernségben* című kötetében tíz fejezetben tárgyalja az irodalmi kánon és a kulturális identitás összefüggésrendszerét. Különös tekintettel azokra a mediális körülményekre, amelyek befolyásolják a kanonizáció és a kulturális identitás-képzés folyamatait. Az Ixion-szindróma (Ovidius két szöveghelyére, illetve Schopenhauer és Nietzsche Ixion-elemzéseire támaszkodva) azt az összefüggést világítja meg, amely az identitás, a művészet, valamint a kánonképződés, a kánonok között áll fenn. A kulturális tömegtermeléssel a kulturális identitás bázisai (így a kánonok is) jelentősen megváltoznak. Különösen érdekes az a változás, amely a magyar regénypiacon először Eötvös *A falu jegyzője* című regénye kapcsán, később pedig Jókai sikereivel összefüggésben tapasztalható. A folytatásos közlés, a gazdaságilag is sikeres sztár megjelenése, majd pedig az első megfilmesítések szükségszerűen alakítják a kanonizációt. Az *irónia* retorikai alakzatának mentén Eötvös és Jókai szövegei között olyan párhuzamok kimutatására vállalkozik a kötet, amelyek egy lappangó romantikus regény-hagyomány létét bizonyítják. A magyar romantika kérdéseit a kötet a modernség és a romantika közötti korszakküszöb, Ady és Kölcsey egy-egy versének összehasonlító elemzésével igyekszik árnyalni. Romantika és modernség viszonyát olyan kölcsönviszonyként értelmezve, amely nem a megszakítások és törések, hanem a felülírások és újraértelmezések műveletével jellemezhető.

A projektum három éve során a témával kapcsolatosan Hansági Ágnes és Hermann Zoltán összesen 3 önálló kötetet, 2 szerkesztett kötetet, 1 szövegkiadást, 19 könyvfejezetet, 8 folyóiratcikket publikált.

2005. december 8-9-én került sor, Csokonai halálának 200. évfordulója alkalmából „s végre mivé lesz” címmel arra a nagyszerű konferenciára, amely egyúttal a projektum lezárását is jelentette. A konferencia az előzetesen eltervezett munkatervén túl jött létre, szervezését a projektumban dolgozó Hansági Ágnes és Hermann Zoltán végezték, finanszírozását pedig az anyaintézmény, a Károli Gáspár Református Egyetem vállalta. A konferencián az eredeti

szerződésben szereplő valamennyi kutató részt vett (Hansági Ágnes, Hermann Zoltán, Kulin Ferenc, Ratzky Rita és Török Lajos).